

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
Yayın No: SM11

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ ULUSLARARASI İLİŞKİLER SEMPOZYUMU 2014
BİLDİRİ KİTABI

Düzenleyen
Akdeniz Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
Uluslararası İlişkiler Bölümü
6-7 Kasım 2014 / ANTALYA

© Copyright Akdeniz Üniversitesi, ANTALYA

Bu yayının her hakkı saklıdır. Tümü ya da bir bölümü önceden izin alınmaksızın hiçbir şekilde çoğaltılamaz, basılıp yayınlanamaz, kaynak gösterilmeden alıntı yapılamaz.

İSTEME ADRESİ:

Akdeniz Üniversitesi
İktisadi İdari Bilimler Fakültesi
Uluslararası İlişkiler Bölümü
Dumlupınar Bulvarı 07070, Kampüs ANTALYA

Tel: 90-242-310 18 70

E-posta: doktorasempozyum@akdeniz.edu.tr

Web Adresi: uisempozyum.akdeniz.edu.tr

YAYIN KURULU

Yrd. Doç. Dr. Ceren Uysal Oğuz

Arş. Gör. Tolga Öztürk

Arş. Gör. Taylan Seyirci

ISBN: 978-605-4483-23-5

İÇİNDEKİLER

Sunuş.....	5
Sempozyum Programı.....	6
I.Oturum: Soğuk Savaştan Günümüze Ortadoğu	
1956 Süveyş Krizi ve Krizin NATO Ülkeleri Üzerindeki Ekonomik Etkileri	
İLKSEN KATI.....	7
Terör Kavramı Kapsamında Ortadoğu’da Kimyasal Terör	
HULUSİ EKBER KAYA.....	17
İnsan Güvenliği Bağlamında Suriye’den Türkiye’ye 2010 Sonrası Göçler	
CANSU AKBAŞ DEMİREL	26
II. Oturum: Amerika Birleşik Devletleri Dış Politikası	
Amerikan İstisnacılığı	
EMRE GÜNDOĞDU.....	43
Dekolonizasyon Süreci ve Sonrasında ABD-Afrika İlişkileri	
HURİYE YILDIRIM.....	55
Obama Doktrini’nin Arap Baharı Pratiği	
MEHMET ALİ GÖNGEN.....	68
III. Oturum: Türk Dış Politikası	
Türkiye Toplumunun İki Asırlık Bunalımı: 21. Yüzyılda Türkiye’nin Dış Politika Tercihlerinin Kökenleri	
TOLGA ÖZTÜRK.....	80
2003 Irak Savaşı Sonrası Türkiye’nin Kırmızı Çizgileri Çerçevesinde Kerkük-Yumurtalık Petrol Boru Hattı ve Türkiye-Irak Ticari İlişkileri	
AYBÜKE İNAN.....	90
Türkiye-Suriye İlişkileri : Türk Dış Politikasında Kırılma Noktası	
DEMET ŞENBAŞ.....	102
IV. Oturum: Bölgesel Çalışmalar	
Büyük Sorun “Aral Gölü”	
UFUK AYGÜN.....	111
Avrupa Birliği Ortak Güvenlik ve Savunma Politikaları ve Türkiye’nin Bu Politikaya Olası Katkıları	
ARDA DİLMAÇ.....	121

V.Oturum: Kimlik ve Medya

EOKA ve TMT'nin Ortaya Çıkışında Ulusal Kimliğin Rolü ve Toplumsal Barışın İnşası

CANSU ARISOY.....132

Siyasal Eleştiri Alanı Olarak Mizah Dergileri: IŞİD Örneği Üzerinden AKP Dönemi Türk Dış Politikasına Bakış

FATİH FUAT TUNCER.....145

VI.Oturum: 21.Yüzyılda Yeni Tehditler

Bolivya'da Su Hakkı Kazanım Süreci

CANAN KIŞLALIOĞLU.....157

Çevresel Güvenlik: Afrika'da Çevre-Güvenlik İlişkisine Bir Bakış

PELİN ALİYEY.....168

Savaşın Değişen Yapısı: Çocuk Askerler ve Özel Askeri/Güvenlik Şirketleri

BURAK GÜNEŞ.....178

SUNUŞ

Akdeniz Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Uluslararası İlişkiler Bölümü olarak ikincisini düzenlediğimiz Akdeniz Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Sempozyumu, öncelikle Türkiye'nin farklı üniversitelerinde bu alanla ilgilenen ve araştırmalar yapan lisansüstü öğrencilere çalışmalarını sunma ve değerlendirme imkanı getirmekte ve katılımcılarla bölümümüzün değerli akademisyenlerini bir araya getirerek birikimlerini ve çalışmalarını paylaşılabilecekleri ve tartışabilecekleri ortak bir akademik zemin yaratmayı amaçlamaktadır.

Bu sene farklı üniversitelerden daha çok katılımcının teveccüh gösterdiği sempozyumumuzda Türk Dış Politikası'ndan, medya çalışmalarına, kimlik sorunlarından Ortadoğu'nun siyasi tarihine, bölgesel çalışmalardan enerji bağımlılığına kadar uzanan uluslararası ilişkiler ve sosyal bilimlerin ilgili alanlarındaki özgün çalışmalar sunulmaktadır. Bu anlamda Sempozyum sunum ve tartışmalar ile geleceğin akademisyenleri olan lisansüstü öğrencilerin alana güncel katkılar vermesini sağlamaktadır.

Gelecek yıllarda da gelişerek sürmesi için çaba göstereceğimiz Uluslararası İlişkiler Sempozyumu, bölümümüz akademisyenlerinin ve öğrencilerimizin de desteği ile gelenekselleşerek sosyal bilimler alanında ülkemizin belli başlı lisansüstü sempozyumlarından biri haline gelecektir.

Etkinliğin düzenlenmesinde emeği geçen herkese, özellikle Düzenleme Kurulu'nda ve Yayın Kurulu'nda yer alan araştırma görevlilerimiz Yusuf Kenan Polat, Tolga Öztürk ve Taylan Seyirci'ye çok teşekkür ederim. Onların yoğun çabası bu etkinliğin gerçekleşmesini ve bildirilerin yayına hazırlanmasını mümkün kılmıştır.

2014 Akdeniz Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Sempozyumu'nun tüm katılımcılar ve öğrencilerimiz için yararlı olduğunu umarım.

Sempozyum Düzenleme Kurulu Başkanı

Yrd. Doç. Dr. Ceren Uysal Oğuz

Akdeniz Üniversitesi ULUSLARARASI İLİŞKİLER SEMPOZYUMU 2014

6 - 7 Kasım 2014 Antalya

Yer: Akdeniz Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu
Konferans Salonu

SEMPOZYUM

SEMPOZYUM PROGRAMI

1.Gün

- 09.00-09.30 **Kayıt ve Tanışma**
09.30-10.00 **Açılış Konuşması**
10.00-12.00 Soğuk Savaştan Günümüze Ortadoğu
Oturum Başkanı Yrd.Doç.Dr. Fulya ÖZKAN
İlksen KATI
"1956 Süveyş Krizi ve Krizin Nato Ülkeleri Üzerindeki Ekonomik Etkileri"
Hulusi Ekber KAYA
"Terör Kavramı Kapsamında Ortadoğu'da Kimyasal Terör"
Cansu AKBAŞ DEMİREL
"Ortadoğu'daki Çatışmaların İnsan güvenliği Bakımından Bir Sonucu: Göç"
12.00-13.30 **Öğle Yemeği**
13.30-15.00 Amerika Birleşik Devletleri Dış Politikası
Oturum Başkanı Yrd.Doç.Dr. Durmuş Ali KOLTUK
Emre GÜNDOĞDU
"Amerikan İstisnacılığı"
Huriye YILDIRIM
"Dekolonizasyon Süreci ve Sonrasında ABD-Afrika İlişkileri"
Mehmet Ali GÖNGEN
"Obama Doktrini'nin Arap Baharı Pratiği"
15.00-15.20 **Ara**
15.20-17.30 Türk Dış Politikası
Oturum Başkanı Yrd.Doç.Dr. Mustafa ÖZTÜRK
Tolga ÖZTÜRK
"Türkiye Toplumunun İki Asırlık bunalımı: 21. Yüzyılda Türkiye'nin Dış Politika Tercihlerinin Kökenleri"
Aybüke İNAN
"2003 Irak Savaşı Sonrası Türkiye'nin Kırmızı Çizgileri Çerçevesinde Kerkük-Yumurtalık Petrol Boru Hattı ve Türkiye-Irak Ticari İlişkileri"
Demet ŞENBAŞ
"Türkiye-Suriye İlişkileri : Türk Dış Politikası'nda Kırılma Noktası"

2.Gün

- 09.30-10.00 **Kayıt**
10.00-12.00 Bölgesel Çalışmalar
Oturum Başkanı Yrd.Doç.Dr. Sanem ÖZER
Anara BEİSBEKOVA
"Rus Dış Politikasında Avrasya Eğilimi"
Ufuk AYGÜN
"Büyük Sorun "Aral Gölü"
Arda DİLMAÇ
"Avrupa Birliği Ortak Güvenlik ve Savunma Politikaları ve Türkiye'nin Bu Politikaya Olası Katkıları"
12.00-13.30 **Öğle Yemeği**
13.30-15.00 Kimlik ve Medya
Oturum Başkanı Yrd.Doç.Dr. Ramazan İZOL
Cansu ARISOY
"EOKA ve TMT Örgütlerinin Ortaya Çıkışında Ulusal Kimliğin Rolü ve Toplumsal Barışın İnşası"
Tülay GÜL
"Ulusal Basında Türkiye'nin Kore'ye Asker Gönderme Kararı"
Fatih Fuat TUNCER
"Siyasal Eleştiri Alanı Olarak Mizah Dergileri:AKP Dönemi Türk Dış Politikasına Bakış"
15.00-15.20 **Ara**
15.20-17.30 21.Yüzyılda Yeni Tehditler
Oturum Başkanı Yrd.Doç.Dr. Ceren UYSAL OĞUZ
Serhan ÜNAL
"Enerji Alanında Karşılıklı Bağımlılık mı Asimetrik Bağımlılık mı?"
Canan KİŞLALIOĞLU
"2000'li Yıllarda Bolivya'da Su Meselesi"
Pelin ALİYEYEV
"Çevresel Güvenlik: Afrika Üzerinden Çevre-Güvenlik İlişisini Okumak"
Burak GÜNEŞ
"Savaşın Değişen Yapısı: Çocuk Askerler ve Özel Askeri Şirketler"
17.30-17.45 **Kapanış**

Dekolonizasyon Süreci ve Sonrasında ABD-Afrika İlişkileri

Huriye YILDIRIM

Özet

Afrika toplumları Batılı devletlerin teknolojik ve akabinde ekonomik gelişmelerinin ardından dünya üzerindeki izledikleri emperyalist politikaların altında uzunca yıllar yaşam mücadelesi vermiştir. İkinci Dünya Savaşından sonra uluslararası camiada yükselen milliyetçilik olgusu Afrika'yı da etkileyerek bu bölgede milli bilincin oluşarak sömürge yönetimlere karşı bağımsızlık mücadelelerinin verilmesine neden olmuştur. Soğuk Savaş döneminde Afrika toplumların milli mücadeleleri ABD ile SSCB rekabetinden de etkilenmiştir. Ancak Soğuk Savaş sonrası dönemde SSCB'nin Afrika'da başarısızlığa uğrayarak kıtadan ayrılması, ABD'nin politikalarında bir değişikliğe neden olmuştur. 1990'lı yıllarla ABD'nin dış politika konseptindeki ekonomik çıkarlar temelli değişiklikler bu dönemde Afrika'ya yönelik stratejilerinde de bir değişime neden olmuştur.

Anahtar Kelimeler: Dekolonizasyon, Afrika, Soğuk Savaş, Amerikan Dış Politikası, ABD-Afrika İlişkileri

Abstract

African societies suffered ,for years, from the imperialist policies of Western States that were pursued after technological and the the economic developments. After Second World War, rising nationalism in international community affected Africa and gave rise to national independence battle against to colonial governments. During the Cold War, the nationalist struggle of African societies was touched from the competition between US and USSR. However, in the aftermath of Cold War, fail of USSR in Africa caused the alteration for foreign policies of U.S. towards to this region. In the 1990s, the changes based on economic interets of the foreign policy concept of U.S., caused another alteration of American strategies towards to Africa.

Keywords: Decolonization, Africa, Cold War, American Foreign Policy, US-Africa Relations

Giriş

Afrika, 16. yüzyıldaki Batılı ekonomik gelişmeler sonucunda Avrupalı devletler tarafından başta kölecilik ve devamında sömürgeci yönetimler aracılığıyla sömürülmeye başlanmıştır. 1884-1885 yıllarında gerçekleştirilen Berlin Konferansı sonrasında ise Afrika kıtası Avrupa'nın sömürgeci güçleri tarafından paylaşılmıştır.¹³⁵ İkinci Dünya Savaşından sonra ise Afrika'da milli bilinç gelişip bağımsızlık hareketleri oluşmaya başlaması, ABD ve SSCB arasında kıyasıya süren Soğuk Savaş dönemiyle eş zamanlı olarak gerçekleşmiştir. Bu çerçevede Soğuk Savaş döneminde ABD'nin Afrika politikası komünizmin bu kıtada yayılıp kendisine tehdit olarak yönelmesini önleme temelinde yükselmiştir. Bunun yanında Afrika maden ve mineralleri de ABD'nin kıtaya yönelik politikasında önemli bir yere sahiptir. Soğuk Savaş sonrası dönemde ise komünizm tehdidinin ortadan kalkmasına rağmen Amerikan ulusal çıkarlarının güvenliği ve petrol imtiyazları Washington'ın Afrika'ya yönelik ilgisinde etkindir. Aynı zamanda savaşlar, hastalık, yoksulluk ve kıtlık gibi sorunların etkisiyle yıllarca uluslararası sistemde varlığını koruyan "Afrika Pesimizmini"nin yerini, kıtanın enerji, hammadde, pazar ve işgücü potansiyelinin gelişen ve gelişmekte olan ülkeler nezdinde önem kazanmasıyla "Afrika Optimizmi"nin aldığını söylemek mümkündür. Bu çerçevede Çin, Rusya, Fransa ve İngiltere ile beraber ABD de Afrika kıtasındaki çıkar rekabetinde yerini almış, bu doğrultuda dış politikasında önemli yapılanmalara girişmiştir.

ABD'nin Afrika politikalarının genel bir özeti durumundaki bu çalışmada İkinci Dünya Savaşının ardından uluslararası yapıdaki değişimle beraber Afrika kıtasındaki milli uyanış ve bağımsızlık hareketleri çerçevesinde gelişen ABD'nin bölgeye yönelik politikalarının genel eğilimleri analiz edilmektedir. Burada Soğuk Savaş dönemi ve sonrasındaki dönemlerde ABD'nin Afrika'ya yönelik politikalarında gözlemlenen temel değişiklikler incelenmektedir. Sonraki bölümde ise ABD'nin dış politikasında Afrika'ya yönelik uygulamaların temel parametreleri olan demokratikleşme ve insani yardım, enerji, ticaret ve güvenlik konuları ayrı alt başlıklar halinde ele alınacaktır.

¹³⁵ Bkz. "Berlin II ? Vers un nouveau partage de l'Afrique",
URL:http://cadtm.org/IMG/article_PDF/article_a4157.pdf (20.09.2014).

Soğuk Savaştan Günümüze Amerikan Dış Politikasında Değişen Afrika Eğilimleri:

2. Dünya Savaşının ardından milliyetçilik olgusu Afrika topluluklarını etkilemeye başlamış, bu durum yerel halkların sömürge yönetimlerinden rahatsızlığıyla birleşince derin bir toplumsal karmaşa ortaya çıkmıştır. Bu dönemde Wilson ilkelerinden biri olan self determinasyon hakkı Afrika milletleri tarafından benimsenmiş, böylece kıtada milli bağımsızlık mücadeleleri başlamıştır. 1945-1960 yılları arasında ABD'nin Afrika'da bağımsızlık mücadeleleri ve Sharpeville soykırımını gibi trajedilere karşı gösterdiği ilginin asıl sebebi, belirtildiği gibi kamuoyu tepkisi ve vicdani sorumluluktan ziyade kıtada yayılmaya başlayan SSCB'nin komünist ideolojisi ve etkisini engellemektir.¹³⁶ Soğuk Savaş döneminde ABD tüm dünyada olduğu gibi Afrika'da da demokrasi ve insan hakları kavramlarına vurgu yapsa da Sovyet yayılmacılığına karşı ırkçı ve otoriter rejimlerle zaman zaman ilişkiler kurmuştur. ABD'nin bu tutumuna Libya, Angola, Etiyopya ve Mozambik gibi ülkelerin iç sorunları örnek gösterilebilmektedir.¹³⁷ 1970'lerden sonra Mozambik Bağımsızlığı, Angola müdahalesinin başarısızlığı, Vietnam Savaşı, Küba Krizi ve Şah Rejiminin devrilmesi gibi gelişmelerle Amerikan dış politikasında önemli bir farklılaşma gözlemlenmiştir.¹³⁸ Soğuk Savaş döneminde SSCB ile nükleer savaşın eşiğine gelinmesinin yol açtığı yumuşama süreciyle beraber ABD'nin Afrika politikalarında bir değişim yaşanmıştır. ABD dış yardımlarında demokrasi ve insan hakları gibi koşullar getirerek bir anlamda kendi politikalarını dayatmaya başlamıştır.¹³⁹ Reagan döneminden sonra ABD tüm dünyada sarsılan itibarını ve hegemonyasını yeniden tesis etmek için Afrika'da daha müdahaleci bir tavır sergilemiştir.¹⁴⁰

Clinton'ın iktidarı boyunca Amerikan ulusal güvenlik konseptinin temeline ekonomik çıkarları ve bunun paralelinde demokrasi ve liberalizm olgularını konulmuştur.¹⁴¹ Bu dönemde Amerikan çıkarlarını sağlamak için dış politika araçları olarak “insani müdahale”,

¹³⁶ Bkz. “Sharpeville And After Suppression And Liberation In Southern Africa” URL:

<http://kora.matrix.msu.edu/files/50/304/32-130-DA3-84-al.sff.document.acoa001002.pdf> (20.09.2014)

¹³⁷ Bkz. Buğra Sarı, “Amerikan Ulusal Çıkarları ve Afrika”, Ankara Üniversitesi Afrika Çalışmaları Dergisi Cilt:1, Sayı:2, Bahar 2012, s.99.

¹³⁸ Bkz. William Minter, “The US and the War in Angola”, Review of African Political Economy, Sayı:50, Africa in a New World Order (Mart 1991), s. 135-144.

¹³⁹ Bkz. Mark B. Feldman, “The United States Foreign Sovereign Immunities Act of 1976 in Perspective: a Founder's View”, International and Comparative Law Quarterly, 35, s.302-319.

¹⁴⁰ Bkz. Stephen Gill, American Hegemony and the Trilateral Commission, CUP Archive, 1991, s.71.

¹⁴¹ Bkz. Justin Vaisse, P.D. Charles, Louis Balthaza, La Politique Etrangere des Etats-Unis: Fondement, Acteurs, Formulations, Sciences-Po Yayınları, 2003.

“yumuşak güç”(soft power), demokrasilerin ve liberal uygulamalarının coğrafi alanlarının genişletilmesi ön plana gelmiştir. Ayrıca IMF, Dünya Bankalarının fonları kapsamında dünya ülkeleri üzerinde bir hegemonya kurulması da Washington yönetimin öncelikli stratejilerinde olmuştur. Bu politikaların Afrika’ya uygulanması incelendiği zaman Clinton döneminde kıtada artan bir askeri varlıktan da söz etmek mümkündür. Afrika’da artan Amerikan askeri varlığının esasen iki nedeni vardır. Birincisi Amerikan ekonomik ve enerji çıkarlarını korumak, ikincisi 1998 yılında Tanzanya ve Kenya’da olmak üzere iki Amerikan elçiliğinin saldırıya uğraması ve saldırıların kamuoyu tarafından tepkiyle karşılanmasıdır.¹⁴² Bunun dışında bazı ticari ilişkiler de gündeme gelmiştir. Ancak Clinton yönetimine ilişkin geleneksel görüş eleştirileri bu dönemde uzun vadeli dış politikalarla ziyade kısa küreli uygulamalara gidildiğini vurgulamıştır. Dünya gündemini sarsan bazı olaylara yönelik olarak ABD’nin bu gelişmelere yeterince tepki vermediği tartışılmıştır. Bu kapsamda Ruanda Soykırımına karşı ABD’nin duyarsızlığı örnek verilebilmektedir.¹⁴³

G. W. Bush döneminde Afrika politikası ise kıtada genişleyen Amerikan çıkarları, Sudan üzerindeki yoğun diplomatik girişimler, bölgeye yönelik kaynak aktarımları ve bazı tarihsel girişimler üzerine kurulmuştur. 11 Eylül saldırılarından sonra ABD tüm dünyada demokrasi, insan hakları ve liberalizasyon kaygılarının yanında terörle mücadeleye de büyük vurgu yapmıştır.¹⁴⁴ Ancak Bush döneminde Afrika’nın bazı alt yapı ve politik sorunları nedeniyle işbirliğinin güçleşmesinin yanında, Çin, Rusya, Hindistan ve Brezilya gibi aktörlerle rekabet de ivme kazanmıştır. ABD doğrudan yatırım ve enerji işbirlikleri konularına daha da önem vermeye başlarken. Amerikan ekonomik çıkarları uğruna Gine ve Moritanya’da darbeler, Etiyopya, Kenya, Nijerya, Uganda ve Zimbabve’de usulsüz seçimler gibi keskin otoriter rejim göstergelerine karşı tepkisiz kalınmıştır.¹⁴⁵

11 Eylül sonrası dönemde Bush’un müdahaleleri ile birlikte dünyada artan Amerikan karşıtlığına karşı ABD’nin bir imaj yenileme çalışmasına ihtiyacı doğmuştur. Ocak 2009’da siyahi bir başkanın Washington yönetiminin başına gelmesi bu imaj yenileme kapsamında yeni bir umut yaratmıştır. Yeni Amerikan başkanı Barack Obama’nın ılımlı politikalar izleyeceği imajını vermesi ilk yıllarda dünya kamuoyunda sempati ile karşılanmıştır. Obama döneminde Afrika politikası analiz edilmeye başlandığı zaman, Amerikan başkanının

¹⁴² Bkz. “Attacks on US Embassies in Kenya and Tanzania”,

URL: <http://www.globalsecurity.org/security/ops/98emb.htm> (20.09.2014).

¹⁴³ Bkz. Ömer Kurtbağ, Amerikan Yeni Sağı ve Dış Politikası, USAK Yayınları, Ankara, 2010, s.264.

¹⁴⁴ Bkz. Jennifer G. Coke, Stephen Morrison, U.S. Africa Policy: Beyond the Bush Year: Critical Challenges for the Obama Administration, CSIS, 2009, s.1-5.

¹⁴⁵ Bkz. Jennifer G. Coke, a.g.e., s.4.

Temmuz 2009’da Gana Parlamentosu’nda yaptığı konuşma büyük dikkat çekmektedir. Bu konuşmada Obama, Afrika’nın ABD’nin bağlı olduğu siyasal alanın temel bir parçası olduğunu, bunun yanında ikili ilişkilerinin karşılıklı sorumluluk ve saygı üzerine inşa edildiğini ifade etmiştir.¹⁴⁶

Siyasi, Ekonomik, Toplumsal ve Askeri Açılardan ABD’nin Afrika’da Dış Politika Uygulamaları

Demokrasi ve İnsani Yardım:

ABD dış politikasının genel özellikleri kapsamında uluslararası alanda liberal politikalarının ve ekonomik çıkarlarının korunması amacıyla kendisine demokratik, insan haklarına saygılı ve serbest pazara entegre olabilecek müttefikler arayışındadır. Afrika’da da ülkelerin bu amaçla güvenlik ve istikrarın sağlanarak Amerikan politik ve sosyo-ekonomik sistemlerine dâhil olması yönünde birtakım demokratikleştirme programları ve insani yardım çalışmaları yürütülmektedir. Bu çalışmaların aynı zamanda Amerikan imajına ve kamu diplomasisine de hizmet ettiğini söylemek mümkündür.

ABD, Afrika’da demokrasinin kurumsallaşması geliştirilmesi amacıyla yerel bazda bazı projeler uygulamaktadır. Bu kapsamda örneğin sivil toplum kuruluşlarına katılım ve demokratik bilinç sağlanması konusunda çalışmalar yapılmaktadır. Özellikle Afrikalı gençlerin eğitim ve demokratik faaliyetlere katılımını destekleyen programlar Washington hükümeti tarafından desteklenmektedir. 2010 yılında Obama tarafından Genç Afrikalı Liderler Girişimi (YALI) bu amaçla kurulmuş ve Afrika kıtasındaki çalışmalara başlanmıştır.¹⁴⁷ ABD, Afrika’da sivil toplumun desteklenmesinin yanında insan hakları bilincinin yaygınlaştırılması ve medya unsurlarının işlevsel hale gelmesi kapsamında da çalışmalar yapmaktadır. Bunun yanında devlet kurumlarının demokratikleştirilmesi ve işlerlik kazandırılması amacıyla başta Afrika Birliği gibi bölgesel örgütler ve sonrasında Afrika devletleriyle ikili ilişkiler kapsamında demokratik tecrübe paylaşımları ve mevzuat çalışmaları yapılmaktadır.¹⁴⁸ ABD hükümeti “Açık Hükümet Ortaklığı”¹⁴⁹ ve “Maden

¹⁴⁶ Bkz. ABD Başkanı Barack Obama’nın Gana Parlamentosundaki Konuşması, URL:

<http://www.whitehouse.gov/the-press-office/remarks-president-ghanaian-parliament> (20.09.2014).

¹⁴⁷ Bkz YALI resmi internet sayfası, URL: <http://youngafricanleaders.state.gov/yali/> (20.09.2014).

¹⁴⁸ Bkz. Stacy-Ann Elvy, “Towards a New Democratic Africa: The African Charter on Democracy, Elections and Governance”, Emory International Law Review, Cilt: 27, no:1, 2013.

Endüstrileri Açıklık Girişiminde’’¹⁵⁰ Afrika üyeliklerini genişletmeyi amaçlamaktadır. Beyaz Saray’ın Afrika’da demokrasinin gelişmesi adına yaptığı diğer bir girişim ise Afrika Birliği’nin Demokrasi, Seçimler ve Hükümet ile ilgili sözleşmesini desteklemektedir.

Ekonomi ve Ticaret:

ABD, kendi ekonomik çıkarlarını güvenceye almak adına, hem hammaddesini karşılayacağı hem de daha sonrasında ürünleri için bir pazar potansiyelinde olan Afrika’da ekonomik büyüme, ticaret ve yatırımı desteklemeye büyük önem vermektedir. Yabancı yatırımcılar için elverişsiz olan hukuksal statü ve alt yapıyı geliştirmek üzere Washington tarafından “Büyüme için Partnerlik’’¹⁵¹, “Gıda Güvenliği ve Beslenme için Yeni İttifak’’¹⁵² ve ‘‘Açık Hükümet Partnerliği’’ gibi uluslararası programlar oluşturulmuştur. ABD Afrika’da özel sektörü geliştirmenin yanında, kıtanın kalkınması açısından bölgesel entegrasyonlara da önem vermektedir. Bu nedenle Washington Yönetimi “ABD-Doğu Afrika Topluluğu Ticaret ve Yatırım Girişimi” gibi oluşumların yanında, Afrikalı hükümetlere gümrük duvarlarını düşürerek kıta içinde ticaretin canlandırılması konusunda destek vermektedir.¹⁵³ Bunlardan daha önemlisi ABD, Afrika’nın dünya pazarına açılabilmesi açısından bölge hükümetlerinin kapasitesini arttırmak için “Afrika Büyümesi ve Fırsatı Sözleşmesini” (AGOA) kabul etmiştir. Son olarak ise Beyaz Saray Amerikan şirketlerini Afrika pazarına girmesi konusunda Ulusal İhracat Girişimi kapsamında desteklemektedir

ABD’nin Afrika ile yaptığı ticaret hacimlerinde özellikle 2000’li yıllardan itibaren bir artış gözlenmektedir. 1998 yılında ABD’nin Afrika’ya yönelik ihracatı 11 milyon dolar, ithalatı yaklaşık 16 milyon dolar iken günümüzde bu rakamlar neredeyse üç katına çıkarılmıştır.¹⁵⁴ ABD, Afrika kıtasında Çin mal ve hizmetleri ile ciddi bir rekabet durumundadır. Yıllardır var olan bölgesel tecrübesi ile Çin kıtaya ucuz mal ve işgücü sunarak Afrika’nın bir numaralı ticari partneri olmuştur. Bunun yanında dış politikasında Afrika

¹⁴⁹ Bkz. Open Government Partnership web sitesi, URL: <http://www.opengovpartnership.org/about> (20.09.2014).

¹⁵⁰ Bkz. Extractive Industries Transparency Initiative, URL: <http://eiti.org/extractive-industries-transparency-initiative-0> (20.09.2014).

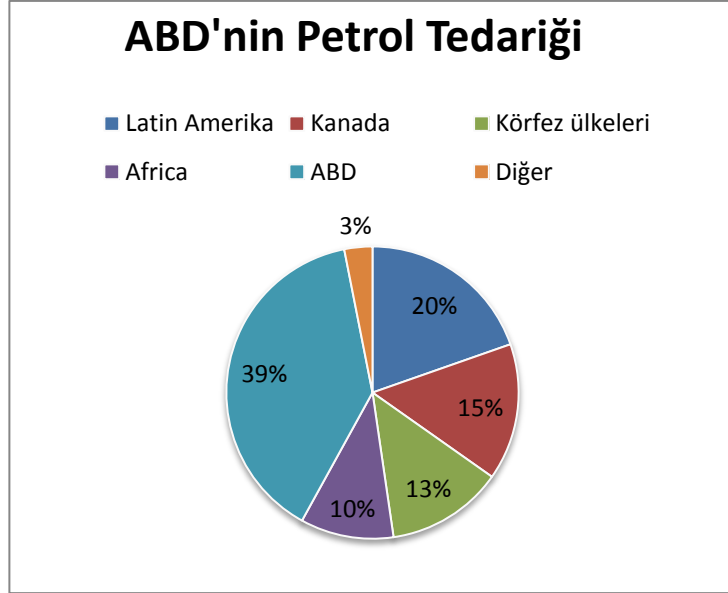
¹⁵¹ Bkz. Partnership for Growth, URL: <http://www.state.gov/r/pa/prs/ps/2011/11/177887.htm> (20.09.2014).

¹⁵² Bkz. The New Alliance for Food Security and Nutrition, URL: <http://feedthefuture.gov/lp/new-alliance-food-security-and-nutrition> (20.09.2014).

¹⁵³ Bkz. The United States and East African Community Announce Progress under Trade and Investment Partnership, URL: <http://www.ustr.gov/about-us/press-office/press-releases/2012/october/us-eac-announce-progress> (20.09.2014).

¹⁵⁴ Bkz. U.S. trade in goods with Africa URL: <http://www.census.gov/foreign-trade/balance/c0013.html> (20.09.2014).

hakkında yeni stratejiler oluşturan Rusya’da Washington yönetimin ticari alanda bir rakibi olarak yorumlanabilmektedir

Enerji:

ABD günlük yaklaşık 20 milyon varil tüketim kapasitesiyle dünyanın en büyük petrol tüketicisi durumundadır. Bunun paralelinde ABD rafine petrol ithal eden ülkeler listesinde de ilk sıradadır.¹⁵⁵ ABD’nin enerji alanında çalışmalar yapan uzmanlar, son yıllarda Afrika’nın sahip olduğu enerji rezervlerinin

gelecek yıllarda yapılacak detaylı araştırmalar sonrasında daha da artabileceğini belirtmektedir. Örneğin ABD Enerji Departmanı 2002-2025 yılları arasında Afrika’nın petrol üretiminin %91 oranında artabileceğini açıklamıştır. Daha eski dönemlerde de, 17 Mayıs 2002 tarihinde de “Ulusal Enerji Politikası” kapsamında Afrika petrollerinin ABD için önemine değinilmiştir. Bush bu dönemde Dick Cheney liderliğinde “Ulusal Enerji Politikası Geliştirme Grubunu” enerji konusunda araştırmalar yapması konusunda görevlendirmiştir.¹⁵⁶ Bu çalışmalar sonunda “Cheney Raporu” olarak anılan metinde Afrika’nın artan üretim kapasitesinin Amerikan enerji ihtiyacı için gerekli olduğunu, bu yüzden Amerikan petrol şirketlerine Afrika’da yatırım yapması konusunda teşvik edilmesi gerektiği belirtilmiştir.¹⁵⁷

ABD ihtiyacı olan enerjinin yaklaşık %10’luk bir kısmını Afrika kıtasından sağlamaktadır. Afrika’da özellikle Libya, Angola ve Nijerya’nın zengin petrol kaynakları Amerikan yönetimin ilgisini bu üç ülkeye doğru çekmiştir. Ayrıca Afrika’daki petrollerin sülfür oranının düşük olması da kalitesini arttırmaktadır. Afrika kıtasının enerji kaynakları açısından zenginliği ABD’nin Ulusal Enerji Politikasında ve dış politikasında yer almaktadır. ABD

¹⁵⁵ Bkz. David H. Shinn, “Africa China, the United States and Oil”, Center for Strategic & International Studies, URL: www.csis.org (20.09.2014).

¹⁵⁶ Bkz. Michael T. Klare, Blood and Oil: The Dangers and Consequences of America’s Growing Dependency on Imported Petroleum, Metropolitan Books, New York, 2004, s. 56-73.

¹⁵⁷ Bkz. Buğra Sarı, a.g.e.

yönetimi petrol şirketlerinin Afrika hükümetleriyle beraber çalışması konusunda bazı kararlar almıştır. Örneğin önemli enerji şirketlerinden biri olan Chevron son 10 yılda Afrika kıtasında 37 milyar dolarlık yatırım yapmıştır. Chevron'un yatırımlar konusunda iyi ilişkilere sahip olduğu başlıca ülkeler ise Fas, Sierra-Leon, Nijerya ve Çad'tır.¹⁵⁸ Diğer bir önemli enerji şirketi olan Exxonmobil ise benzer şekilde farklı alanlarda çalışma yapmak üzere 30'dan fazla ülkede aktif çalışmalar yapmaktadır.¹⁵⁹

ABD'nin önümüzdeki yıllarda Afrika ile olan enerji bağlarını güçlendirmesi beklenmektedir. Öyle ki kıtanın güvenlik ve istikrarsızlık sorunlarına çözüm araması, Afrikalı devletlerin gelişmesi adına yaptığı girişimlerin önemli bir nedeninin enerji alanındaki kaygıları olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.

Güvenlik:

ABD, küresel alanda siyasi ve ekonomik çıkarlarını tehlikeye düşürecek her türlü duruma karşı mücadele etmeyi Ulusal Güvenlik Stratejilerinde sıkça dile getirmektedir. Tüm dünya kapsamında olduğu gibi ABD, Afrika kıtasında da doğrudan yatırımlarının, enerji kaynakları ile bunların transfer hatlarının güvenliğini ve bölgedeki Amerikan vatandaşlarının sağlamak için bu bölgede askeri olarak varlığını sürdürmektedir. Bunun yanında özellikle 11 Eylül dönemi sonrası El-Kaide ve diğer terör örgütleriyle mücadele kapsamında da Amerikan askerleri Afrika'da görevlendirilmiştir. Son olarak ABD, Afrika ülkelerine bağımsızlık sonrası ulusal yapılanma süreçlerinde askeri yardımlarda bulunmaktadır. Buradaki amaç Afrika'da güvenlik ve istikrarın sağlanarak Amerikan çıkar ve politikalarının güvence altına alınmasıdır.¹⁶⁰

Amerikan askerleri Afrika kıtasına İkinci Dünya Savaşı sırasında İngilizleri Kuzey Afrika'da Almanya ve İtalya'ya karşı desteklemek için Meşale Operasyonu ile girmiştir.¹⁶¹ Bu tarihten sonra birçok Afrika ülkesi ile güvenlik ve istikrarı sağlamak adına ikili askeri anlaşmalar yapılmış ve bu ülkeleri askeri yardımlar ulaştırılmıştır. Kıtada güvenliği ve

¹⁵⁸ "Chevron Invest \$37bn In Africa In The Last 10Years", URL: <http://www.dailytimes.com.ng/article/chevron-invest-37bn-africa-last-10years> (20.09.2014).

¹⁵⁹ Bkz. "ExxonMobil in Africa", URL: <http://www.exxonmobilafrica.com/> (20.09.2014).

¹⁶⁰ Bkz. David J. Francis, US Strategy in Africa: AFRICOM, Terrorism and Security Challenges, Routledge Global Security Studies, New York, 2010, s.177.

¹⁶¹ Bkz. David Zambeki, "North Africa", URL: http://www.pbs.org/thewar/detail_5211.htm (20.09.2014).

Amerikan çıkarlarını tehlikeye düşüren Kongo, Libya, Liberya ve Sudan gibi ülkelere müdahalelerde bulunulmuştur.¹⁶²

1998 yılında Kenya ve Tanzanya'daki Amerikan elçiliklerine yapılan saldırılar ile 11 Eylül sonrasındaki terör faaliyetlerinin Afrika kıtasında da etkili olması sebebiyle 2007 yılında Washington yönetimi ABD-Afrika Komutanlığını (AFRICOM) oluşturmuştur. AFRICOM'un görev alanı Afrika'nın Mısır haricindeki kıtasal alanı ile Hint ve Atlas Okyanuslarını ile hava sahalarını kapsamaktadır. AFRICOM için Amerikan Hükümeti tarafından 2012 yılında 276 milyon dolarlık bir bütçe ayrılmıştır.¹⁶³

ABD özellikle Amerikan şirketlerinin yatırımı ve enerji güvenliğini açısından Afrika kıtasında deniz kuvvetlerine büyük önem vermektedir. Atlantik ve Hint Okyanusunda görev alan Amerikan donanmalarının varlığı özellikle Gine Körfezi ve Somali açıklarında önemlidir. Burada var olan korsancılık faaliyetleri hem Amerikan ekonomik çıkarlarını hem de bölge insanının güvenliğini olumsuz etkilemektedir. Örneğin 2012'de Dünya Gıda Yardımı kapsamında Somali'ye besin maddesi taşıyan gemi korsanlar tarafından saldırıya uğramış ve yapılan yardım ihtiyaç sahiplerine ulaştırılamamıştır.¹⁶⁴ Bunun dışında Afrika kıyıları bazı yerel topluluklar için balıkçılık açısından önemli bir gelir kaynağı konumundadır. Afrikalılar kaçak balıkçılık yüzünden her yıl yaklaşık olarak bir milyar dolarlık bir kayıpla karşı karşıya kalmaktadır.¹⁶⁵ Bu nedenlerle ABD, Afrika ülkelerinin sahil güvenliğinin sağlanması, çevrenin korunması uluslararası deniz hukukuna olan bağlılığın ve tecrübenin arttırılması adına Afrika Deniz Hukuku Uygulama Partnerliğini (AMLEP) oluşturulmuştur.¹⁶⁶

ABD'nin son yıllarda artan Amerikan çıkarlarına paralel olarak Afrika ülkelerine verdiği askeri destek de artmaktadır.¹⁶⁷ Gine ve Somali açıklarındaki korsan tehdidinin yanında; Somali, Etiyopya, Eritre, Nijerya, Sudan ve Cibuti gibi ülkelere radikal terör faaliyetlerine maruz kaldığı için ABD tarafından önem verilmektedir. Bu güvenlik algılamaları açısından Amerikan birliklerinin çalışmalar yaptığı ülkeler Nijer, Gine, Burkina

¹⁶² Bkz. Michael O'Hanlon, U.S. Military Intervention, Done Right Could Boost African stability, URL: <http://articles.latimes.com/2014/feb/16/opinion/la-oe-ohanlon-troops-to-africa-20140216> (20.09.2014)

¹⁶³ Bkz. AFRICOM resmi internet sayfası, URL: www.africom.mil (20.09.2014)

¹⁶⁴ Bkz. "Threats from Piracy off Coast of Somalia", URL: <http://www.state.gov/t/pm/ppa/piracy/c32661.htm> (20.09.2014).

¹⁶⁵ Bkz. "A Regional Policy That Drove Change The Billion Dollar Treasure Hunt", NEPAD Stop Illegal Fishing Case Study Series, No:6, Haziran 2013.

¹⁶⁶ Bkz. Lauren Ploch, Africa Command: U. S. Strategic Interests and the Role of the U. S. Military in Africa, Diane Yayınları, 2010, s.17.

¹⁶⁷ Bkz. Nick Turse, "US Military Averaging More Than a Mission a Day in Africa", URL: <http://www.truth-out.org/news/item/22738-us-military-averaging-more-than-a-mission-a-day-in-africa> (20.09.2014).

Faso, Fildişi, Togo, Senegal, Benin, Çad, Liberya, Nijerya, Gambiya, Gana ve Sierra Leone'dur. Bunun yanında geçtiğimiz yıllarda Mali'de patlak veren olaylar üzerine Fransa'nın giriştiği müdahaleye "African-led International Support Mission in Mali (AFISMA)" kapsamında ABD de Fransız askerlerine destek vermektedir.¹⁶⁸

Sonuç

Soğuk Savaş döneminde SSCB ile rekabet ve Afrika kökenli Amerikan vatandaşları temelli kamuoyu etkisi kapsamında Afrika ile ilgilenen ABD, Soğuk Savaş sonrası dönemde değişen siyasi ve ekonomik çıkarları ve küresel konjonktür kapsamında politika değişikliğine gitmiştir. Özellikle enerji ithalatı tedarikini çeşitlendirip güçlendirmek ve Amerikan endüstrisi için hammadde ve pazar sağlama gibi amaçlarla Afrika kıtasına verilen önem arttırılmıştır. ABD'nin Afrika politikasına genel olarak bakıldığı zaman kıtaya yönelik var olan enerji ve ekonomik çıkarları, güvenlik, demokratikleştirme ve insani yardım politikalarıyla güvence altına alınmaya çalışılmaktadır. Washington hükümeti bu politikaları kapsamında hem bölgesel oluşumları desteklemekte hem de Afrika hükümetleri ile var olan bağlarını güçlendirme çabasına girişmiştir.

Soğuk Savaş sonrası dönemde tüm dünyada gündeme oturan "Uluslararası arenada tek kutupluluk mu yoksa çok kutupluluk mu hâkimdir?" tartışmasının da ışığında Afrika kıtasına bakıldığı zaman, burada tek bir küresel gücün egemenliğinden bahsetmek mümkün değildir. Afrika üzerinde Fransa, İngiltere gibi eski sömürgeci güçler yanında özellikle son yıllarda girişimleri yoğunlaşan Rusya, Çin ve Brezilya gibi aktörler de mevcuttur. ABD burada küresel hegemonyasını yeniden tesis edip, Amerikan çıkarlarını sağlama çabalarını güderken Afrika kıtasında diğer aktörlerle rekabetten de endişe duymaktadır. Özellikle dünya üzerinde azalan hidrokarbon kaynakları ve artan enerji ihtiyacı ile daralan hammadde ve pazar fırsatları Afrika üzerindeki rekabeti önümüzdeki yıllarda daha da arttıracaktır. Amerikan yönetimi burada politikalarını geliştirip uygulamaya çalışırken; AB, Çin ve Rusya gibi güçleri de sürekli göz önünde bulundurmak zorundadır. Bu güçlerle rekabette avantaj sağlanması adına ABD, kıtada Amerikan yatırımlarını desteklemeli, Afrika ülkelerini ile ikili ilişkileri geliştirmeli, insan hakları ihlalleri ve eşitsizliklerin önüne geçmeye çalışmalı, güvenlik ve

¹⁶⁸ Bkz. Nick Turse, "America's Proxy Wars in Africa", URL: <http://www.thenation.com/article/178839/americas-proxy-wars-africa#> (20.09.2014)

istikrar sağlama kapsamında demokrasi ve hukuk vurgusuyla işlevsel ve kalıcı çözümler arayışında olmalı ve daha çok yumuşak güç kapsamında çalışmalar yapmalıdır.

Kaynakça:

- “A Regional Policy That Drove Change The Billion Dollar Treasure Hunt”, NEPAD Stop Illegal Fishing Case Study Series, No:6, Haziran 2013
- Buğra Sarı, “Amerikan Ulusal Çıkarları ve Afrika”, Ankara Üniversitesi Afrika Çalışmaları Dergisi Cilt:1, Sayı:2, Bahar 2012
- David J. Francis, US Strategy in Africa: AFRICOM, Terrorism and and Security Challenges, Routledge Global Security Studies, New York, 2010
- Jennifer G. Coke, Stephen Morrison, U.S. Africa Policy: Beyond the Bush Year: Critical Challenges fort he Oama Administration, CSIS, 2009
- Justin Vaisse, P.D. Charles, Louis Balthaza, La Politique Etrangere des Etats-Unis: Fondement, Acteurs, Formulations, Sciences-Po Yayınları, 2003.
- Lauren Ploch, Africa Command: U. S. Strategic Interests and the Role of the U. S. Military in Africa, Diane Yayınları, 2010
- Mark B. Feldman, “The United States Foreign Sovereign Immunities Act of 1976 in Perspective: a Founder's View”, International and Comparative Law Quarterly, 35
- Michael T. Klare, Blood and Oil: The Dangers and Consequences of America’s Growing Dependency on Imported Petroleum, Metropolitan Books, Newyork, 2004
- Ömer Kurtbağ, Amerikan Yeni Sağı ve Dış Politikası, USAK Yayınları, Ankara, 2010
- Stacy-Ann Elvy, “Towards a New Democratic Africa: The African Charter on Democracy, Elections and Governance”, Emory International Law Review, Cilt: 27, no:1, 2013.
- Stephen Gill, American Hegemony and the Trilateral Commission, CUP Archive, 1991
- William Minter, “The US and the War in Angola”, Review of African Political Economy, Sayı:50 , Africa in a New World Order (Mart 1991),
- “Attacks on US Embassies in Kenya and Tanzania”,
- ABD Başkanı Barack Obama’nın Gana Parlamentosundaki Konuşması, URL: <http://www.whitehouse.gov/the-press-office/remarks-president-ghanaian-parliament> (20.09.2014).
- YALI resmi internet sayfası, URL: <http://youngafricanleaders.state.gov/yali/> (20.09.2014).

- Open Government Partnership web sitesi, URL: <http://www.opengovpartnership.org/about> (20.09.2014).
- Extractive Industries Transparency Initiative, URL: <http://eiti.org/extractive-industries-transparency-initiative-0> (20.09.2014).
- Partnership for Growth, URL: <http://www.state.gov/r/pa/prs/ps/2011/11/177887.htm> (20.09.2014).
- The New Alliance for Food Security and Nutrition, URL: <http://feedthefuture.gov/lp/new-alliance-food-security-and-nutrition> (20.09.2014).
- The United States and East African Community Announce Progress under Trade and Investment Partnership, URL: <http://www.ustr.gov/about-us/press-office/press-releases/2012/october/us-eac-announce-progress> (20.09.2014).
- U.S. trade in goods with Africa URL: <http://www.census.gov/foreign-trade/balance/c0013.html> (20.09.2014).
- David H. Shinn, "Africa China, the United States and Oil", Center for Strategic & International Studies, URL: www.csis.org (20.09.2014).
- "Chevron Invest \$37bn In Africa In The Last 10 Years", URL: <http://www.dailymtimes.com.ng/article/chevron-invest-37bn-africa-last-10years> (20.09.2014).
- "ExxonMobil in Africa", URL: <http://www.exxonmobilafrica.com/> (20.09.2014)
- David Zambeki, "North Africa", URL: http://www.pbs.org/thewar/detail_5211.htm (20.09.2014).
- Michael O'Hanlon, U.S. Military Intervention, Done Right Could Boost African stability, URL: <http://articles.latimes.com/2014/feb/16/opinion/la-oe-ohanlon-troops-to-africa-20140216> (20.09.2014)
- Nick Turse, "US Military Averaging More Than a Mission a Day in Africa", URL: <http://www.truth-out.org/news/item/22738-us-military-averaging-more-than-a-mission-a-day-in-africa> (20.09.2014).
- "Threats from Piracy off Coast of Somalia", URL: <http://www.state.gov/t/pm/ppa/piracy/c32661.htm> (20.09.2014).
- Nick Turse, "America's Proxy Wars in Africa", URL: <http://www.thenation.com/article/178839/americas-proxy-wars-africa#> (20.09.2014)
- "Berlin II ? Vers un nouveau partage de l'Afrique", URL: http://cadtm.org/IMG/article_PDF/article_a4157.pdf (20.09.2014)

- “Sharpeville And After Suppression And Liberation In Southern Africa” URL:
<http://kora.matrix.msu.edu/files/50/304/32-130-DA3-84-al.sff.document.acoa001002.pdf>
(20.09.2014)
- <http://www.globalsecurity.org/security/ops/98emb.htm> (20.09.2014)
- AFRICOM resmi internet sayfası, URL: www.africom.mil (20.09.2014)
URL: <http://www.state.gov/t/pm/ppa/piracy/c32661.htm> (20.09.2014)